

SEYDA MOLLA HÜSEYİN KÜÇÜK'ÜN HAYATI ve İLMÎ KİŞİLİĞİ

SEYDA MOLLA HÜSEYİN KİÇİK 'S LIFE and SCIENTİFİC PERSONALİTY

Mehmet ÇİÇEK

ÖZET

Bu çalışmada, bu bölgede yer alan medrese sistemine genel bir bakış açısı ile Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün hayatı ve ilmî kişiliği verilmeye çalışılmıştır. Bu maksatla önce "Molla Hüseyin'in Hayatı" başlığı altında hocanın çocukluğu, gençliği, evliliği ve görevleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra bu çalışmada Molla Hüseyin'in ilmî yönü üzerinde durulmuştur. Bunun için onun tahsîli, hocaları, öğrencileri, eserleri, şairliği vb. konular incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Molla Hüseyin Küçük, medrese, eğitim

ABSTRACT

In this study, in this region, an overview of the madrasa system of the angle with Seyda Molla Hüseyin Küçük's life and scientific tried to give. This pupose, before "Molla Hüseyin's life" under the title the teacher's childhood, his youth, his marriage and informed about his duties. Later in this study that focused on the scientific aspects. Fort this, his collection, his teachers, his student's, his works, his poetry etc.. issues are examined.

Key Words: Molla Husayin Kuçuk, School (medrasah), education

Giriş:

Bilindiği üzere İslam Dünyasında ilk başlarda genelde eğitim ve öğretim faaliyetleri camilerde icra edilmiştir. Ancak daha sonra bazı dînî, sosyal ve siyasal sebeplerden dolayı medreseler inşa edilmiş ve eğitim-öğretim genelde medreselerde yapılmıştır. Medrese inşa edip ona resmi bir hüviyet kazandıran ilk kişi Selçuk devletinin veziri Nizâmu'l-Mülk'tir.¹ Ondan sonra İslam dünyasında medrese geleneği yayılmıştır. Çoğu zaman devrin meşhur âlimleri medreselerde hocalık yapmış ve onlarda yetişen âlimler başta o zaman yaygın olan batınî firkalara karşı mücadele etmekle birlikte toplumsal birçok sorunu halletmişlerdir.

Medreseler toplumdaki olumlu fonksiyonlarından dolayı hem halk hem de idareciler tarafından benimsenmiş olup desteklenmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde de medrese geleneği yerleşmiştir. Medreseler bu iki bölgede köklü bir desteğe sahip olmalarından dolayı, Cumhuriyet'ten sonra da varlıklarını devam ettirmişlerdir. Onlarda büyük bir ilmî birikime sahip ve halk üzerinde etkisi büyük olan ilim adamları yetişmiştir.²

İşte bu çalışmamızda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki medreselerde yetişmiş, yetiştirdiği öğrencilerle, yazdığı eserlerle ve İslamî yaşantısıyla meşhur olmuş halk arasında Seyda-yı Mele Hüseyin-ı Küçük ismi ile bilinen bir şahsiyeti ve ilmî kişiliğini ele alacağız.

I. MOLLA HÜSEYİN KÜÇÜK'ÜN HAYATI

¹ Bu konu hakkında bilgi için bkz. Nebi Bozkurt, "Medrese" DİA İstanbul-2003, XXVIII, 324; M. Edip Çağmar, "Siirt ve Çevresindeki Medreselerde Eğitim", Uluslar arası Siirt Seempzyumu- Siirt-2007, s.669-681.

² Çağmar, a. g. bildiri, s.669-681.

1. Molla Hüseyin İsmi ve Lakapları

Osmanlı dönemine ait sicil-i ahval arşivlerinde bizzat hoca tarafından yazılan veya cevap verilen bir yazıda hoca kendisi ve babası Abdullah Bey için şöyle demiştir: “İsmim, Hüseyin; mahlasım, Fehmi, pederimin İsmi: Abdullah; mahlası: Rahmi her ikimiz de ismimizle yad olunuruz.”³ Ayrıca Hoca’nın diğer lakaplarından birisi de Hoca, Cizre’de okurken Seydası (hocası) tarafından verilmiştir. Bulunduğu medresede Hüseyin adında başka bir öğrenci daha varmış, ikisinin birbirinden ayırt edilmesi maksadıyla hocası tarafından, hocaya küçük anlamına gelen “*kiçik*”⁴ denmiştir. Daha sonra soyadı kanunu çıkınca hoca küçük soyadını alır ve halk arasında onunla meşhur olur. Medresede ders vermeye başladıktan sonra kendisine “büyük âlim” ya da “Doğu ve Güneydoğu Anadolu medrese geleneğinde en büyük hoca” anlamına gelen “*Seyda*”⁵ denmiştir. Ayrıca Molla Hüseyin, yazdığı bazı metinlerde kendisi için “*Ebû Muhammed*” künyesini kullanmıştır.

2. Çocukluğu ve Gençliği

Mele Hüseyin Küçük, h.1290/m.1871 yılında Cizre yakınlarındaki Deştadahl köyünde doğmuştur. Daha önceleri Cizre Diyarbakır’a bağlı iken sonradan Mardin’e, Şırnak il olduktan sonra da Şırnak’a bağlanmıştır. Babasının ismi Abdullah, annesinin ismi Ayşe’dir. Molla Hüseyin, daha süt emerken annesini, üç yaşlarında iken de babasını kaybetmiştir. Osmanlı Devleti zamanına ait sicilli ahval arşivleri incelendiğinde hoca tarafından yazılan ve cevaplanan yazıda Molla Hüseyin Küçük’ün babası Abdullah Bey’in memur olmadığı ancak Hamele-i Kur’an (yani Hafız) ve Fukaha-yı Şafiiyyeden olduğu görülmektedir.⁶ Henüz kundakta iken dayısının kızı Şerife ile babası ve dayısı tarafından beşik kertmesi yapılmıştır.⁷

Molla Hüseyin’in babası ölüm döşeğindeyken seydanın dayısını çağırarak öldükten sonra Hüseyin Küçük hocaya dinî ilimleri öğretmesini talep etmiştir. Seydanın dayısı, Abdullah Bey’e vermiş olduğu sözden ötürü hoca beş veya altı yaşına geldiği zaman Kur’ân-ı Kerîm’i okumayı öğrenmesi maksadıyla Hüseyin’i köy İmamına götürmüştür. Hoca burada, Amme Süresi’ni ve Duha Süresi’ni ezberlemiştir. Fakat hoca o zamanlarda okumaya pek meraklı değildir, sürekli zamanını oyunla geçirdiği için okuduklarını da unutmuştur. Bunun üzerine dayısı onun okumayacağını düşünerek hocayı koyunları gütmeye göndermiştir. Hoca bir süre koyunları gütmeye devam etmiştir. Hoca’nın çocukluğu ve gençliği hakkında fazla bilgi vermeye gerek yoktur; çünkü hocanın gençliği medreselerde ilim tahsili ile geçmiştir.⁸

2. Evlilikleri

Seyda, ilim tahsilini tamamladıktan sonra Silvan’a gelmiştir ve burada Seyyid Abdurrahman’ın yeğeni Meryem Hanım ile ilk evliliğini yapmıştır. Seyyid Abdurrahman, Hoca Silvan’a gelirken Hoca’ya yol arkadaşlığı yapmıştır. Aynı zamanda bir müddet Hoca’nın yanında okumuştur.⁹ Silvan’da hayatını devam ettirmekteyken dayısından bir mektup almış ve dayısının kızı ile beşik kertmesi olduğunu öğrenmiştir. Dayısı, mektupta kızının büyüdüğünü, kendisi ile beşik kertmesi olduğunu ve gelip eşini almasını

³ Şefik Korkusuz, Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbekir Uleması, İstanbul 1996, s.34.

⁴ Kiçik: Cizre’de konuşulan Kürtçede küçük anlamına gelmektedir.

⁵ Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde medreseden mezûn olup medrese ilmî itibarıyla iyi bir birikime sahip olanlara ve medresede okuduklarını ders olarak okutanlara Seyda denir. Bu bölgelerde ilmî unvan olarak başka ifadeler de kullanılmaktadır. Ancak seyda en büyük ilmî unvan olarak kabul edilmektedir.

⁶ Şefik Korkusuz, Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbekir Uleması, İstanbul 1996, s.34.

⁷ Hoca hakkındaki bu bilgiler Oğlu Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

⁸ Hoca’nın gençliği hakkındaki bu bilgiler Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

⁹ Hoca ile ilgili bu bilgiler Oğlu Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

söylemiştir. Bunu duyan Meryem Hanım kendisinin üstüne kuma getirilmesini istemediğini söylemiştir. Seyyid Abdurrahman yeğenine: “O, senin üstüne değil; sen onun üstüne kuma olarak geldin.” demiştir. Bunun üzerine hoca gidip dayısının kızı Şerife Hanım’ı getirmiştir. Şerife Hanım bir sene sonra vefat etmiştir. Bundan sonra da Silvan’ın, önde gelen ailelerinden birisi olan Azizoğulları’nın yeğenlerinden olan, Kudret Hanım ile evlenmiştir. Molla Hüseyin’in bu evliliklerinden olan toplam 14 çocuğu vefat etmiştir.¹⁰

Seyda’nın, Kudret Hanım’dan Hadi ve Mehdi isminde iki çocuğu kalmıştır. Her iki çocuğu da icazetli olup öğrenci yetiştirmişlerdir. Molla Hadi 2007 yılının Ramazan Ayı’nda vefat etmiştir. Molla Mehdi ise, halen hayatta olup Silvan’da ikamet etmektedir.

3. Görev Yaptığı Yerler

Hoca, medrese eğitimini tamamlayıp icazet aldıktan sonra, Diyarbakır’ın bir ilçesi olan Silvan (Farkin) ’a yerleşir. Hoca Silvan’a geldiği zaman, Silvan’ın önemli ailelerinden olan Sadık Begler ve Azizoğulları, hoca için bir cami ve bir medrese yapmak için tartışılar sonunda Azizoğulları Hoca için bir cami ve bir medrese yapmışlardır. Ayrıca Hoca’nın geçimini sağlaması için Azizoğulları tarafından Hoca’ya bir de bahçe tahsis edilmiştir.¹¹ Ondan sonra hoca vefat edinceye kadar orada öğrenci yetiştirmiştir. Talebelerine Arapça ve İslâmî ilimleri ders olarak vermiştir. Cumhuriyet döneminde, Silvan halkının yoğun taleplerinden dolayı, karşılığında hiçbir maaş almadığı halde yine tadrîsata devam etmiştir. Bu sıralarda hoca, geçimini Azizoğullarının kendisine tahsis etmiş olduğu bahçeden sağlamıştır.¹² Bu gün, Silvan’da hocanın ders verdiği cami ve medrese, “Camîya Seyda-yı Mele Hüseyin” ve “Medresa Seyda-yı Mele Hüseyin” olarak bilinmektedir.

4. Şahsiyeti

Hayatının tamamını ilim öğrenmek ve öğrenci yetiştirmekle geçiren Molla Hüseyin, hayatında her zaman Peygamber Efendimiz (sav)’i örnek almış, Kur’an ahlakı ile ahlaklanan Allah’ın salih kullarındandır. Bu özelliği ile her zaman örnek gösterilmiş ve tüm insanlara örnek olmuştur. Hoca’nın gönlünde hiçbir şekilde dünya sevgisi yoktu. Zühtün en üst seviyelerinde bulunan Molla Hüseyin, paraları bile tanımaz ve yanında taşımazdı.

Dünya malını toplamak isteseydi ona çok saygı gösteren Silvan ağalarından çok mal toplayabilirdi; ama O, bunu yapmadı ve hayatını ilme vakfetti. Hoca vefat ettiğinde 1 evi, 1 katırı, 3 ineği ve 10’dan az miktarda küçük baş hayvanın dışında hiçbir şeyi yoktu.¹³ Hoca’nın neslinde ve Hoca’nın talebelerinde, O’nun bu örnek şahsiyetinin eserlerini görebiliriz.

5. Vefatı

Bu dünya’nın sonu, ebedi alemin başlangıcı olan vefat anı gelmişti. Bütün hayatını Allah (c.c.)’ın rızasını kazanmak için geçiren ve hiç şüphesiz Allah (c.c.)’ın sevgisini kazanan Molla Hüseyin, ölüm anına hazırlıklı idi. Birçok insan ölümü bir son olarak görebilir ve bu yüzden ölümü istemeyebilirler. Bu, onların ölüme hazırlıksız olmalarındandır. Daha doğrusu ebedî âlem için hiçbir şey ekmemelerindedir ki insan bu dünyada ektiğini inşallah Ahirette biçecektir. Bu yüzden ölüm, Molla Hüseyin için bir son değildi; bilakis sevgililer sevgilisine kavuşma bayramıdır. İşte Molla Hüseyin

¹⁰ Hoca’nın evlilikleri hakkındaki bu bilgiler Oğlu Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

¹¹ Hoca’nın hayatı ile ilgili bu bilgiler Hoca’nın torunu Hüseyin Bey ile yapılan röportajdan alınmıştır.

¹² Hoca’nın hayatı ile ilgili bu bilgiler Hoca’nın torunu Hüseyin Bey ile yapılan röportajdan alınmıştır.

¹³ Halil Çiçek, “Molla Hüseyin-i Kiçik Hayatı ve Eserleri” Uluslar Arası Silvan Sempozyumu Silvan- 2008 (basılmamış)

(ö.1375/1955) yılında bu inançla hakkın rahmetine kavuşmuştur. Vefatına kadar önemli bir hastalığı olmamıştır. Hatta ilerlemiş yaşına rağmen hiç gözlük kullanmamıştır. Kendisine, ilerleyen yaşına rağmen neden hiç gözlük kullanmadığı sorulduğunda: “Harama bakan göz, nurunu kaybeder.” demiştir.¹⁴ İşte bu şekilde arkasında, yetiştirdiği öğrencilerini, telif etmiş olduğu eserlerini ve bizlere örnek olacak bir yaşantı modelini bırakarak vefat etmiştir. O’nu saygı, sevgi ve rahmetle anıyoruz. Vefatından sonra Silvan’da Şeyh Halil Mezarlığı’na defnedilmiştir.

Halk arasında yaygın olan bir söz vardır: “Allah’ın veli kullarının, vefatlarından sonra bile insanlara faydaları dokunur.” Molla Hüseyin de vefatından sonra bile, yetiştirdiği talebeleri, kaleme almış olduğu eserleri ile insanlara faydası dokunmuş nâide insanlardandır.

Molla Hüseyin, talebeleri tarafından çok seviliyordu. Bu sevginin en büyük göstergelerinden birisi de Hoca’nın vefatından sonra, Hoca için yazmış oldukları methiyelerdir. Bunlardan birisi de Seyda Hacı Fettah’ın, hocası için yazmış olduğu methiyedir:

هذه روضة الأستاذ التقي * عالم العصر حسين الفارقي
نشر العلم فكم قد نشرا * غاب لما غاب علم ظهرا
بعد ذا تاريخه يا للعجب * ففده غيب علما وأدبا

Aynı zamanda Hacı Fettah, hocası Molla Hüseyin için yazmış olduğu şecerede¹⁵ Hocası’nın ilmî karizmasını çok güzel bir şekilde dile getirmektedir.

حياة قلوب الطالبين بعلمكم * حباكم إلهي مزيد البقا
حماكم إله العالمين بفضله * فأنتم شمس الفضل غيركم السها
سماء علوم الأولين بسعيكم * ترقيتمو في الفضل والجود والبها
سما فضلكم في كل قطر وبقعة * ومن ينكر الشمس المنيرة في الضحى
يقيكم عن الآفات ربي حاميا * لشرع شريف الله بالصدق والصفاء
يروم الفقير فتحي القاصي عبدكم * لإصلاحه من يم فضلكم الدعا
نريد من الله الكريم بقائكم * عزيزا بقاء العرش والفرش والسما
نهبتم من الأعمار ما لو حويتهم * لهنت الدنيا بأن لا لك الفنا

¹⁴ Hoca ile ilgili bu bilgiler Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

¹⁵ Şecere: Hakkında şiir söylenmek istenen kimsenin ismi büyükçe ortaya yazılır. İsimde geçen her harfle başlayan iki beyit birisi ismin üstüne birisi de ismin altına düşecek şekilde yazılır. İsimde geçen harfi sayısının iki misli beyit yazılmış olur. Çıkan şekilde bir nevi ağaca benzer. Bunun için bu tür methiyelere "şecere" denir. Mesela حسين kelimesinde 4 Arapça harf vardır. Onunla ilgili yazılmak istenen bir "şecere" de 8 beyit olur. Tabiatıyla Arap dilinde mütemekkin olmayan biri bunu yazamaz. Biz Molla Hüseyin hakkında yazılan bu iki şecerenin suretini 6. bölüme ekleyeceğiz.

Siirtli Şeyh Süleymanda başka bir şecerede onun ilmî kişiliğini şu şekilde övmektedir:¹⁶

حمدت الإله على فضلکم * آیا من له العلم فینا رفع
حریّ بأن نثني طرا علی * من أهل العلوم له قد خضع
سماء العلی قد علوت آیا * حسین بحسن السجایا برع
سنا بدرك یا بديع الزمان * أضاء الظلام والجهل انقطع
یقینا بأنک بین الوری * ککوکب الصبح الظلام لمع
يقول سليمان کن داعیا * کذا وهو يدعو لكم ما استطع
نقول جميعا آیا ربنا * أنه المراد بعلم نفع
نروم الدعاء بوقت السحر * عسى القلب يحظى بنور سطع
وصلی إلهی علی المصطفى * وآله طرا ومن قد تبع

II. MOLLA HÜSEYİN KÜÇÜK'ÜN İLMİ KİŞİLİĞİ

2.1. Molla Hüseyin Küçük'ün Medrese Tahsiline Başlaması

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Molla Hüseyin'nin babası ölüm döşeğindeyken seydanın dayısını çağırarak öldükten sonra Hüseyin Küçük hocaya dinî ilimleri öğretmesini talep etmiştir.

Seydanın dayısı, Abdullah Bey'e vermiş olduğu sözden ötürü hoca beş veya altı yaşına geldiği zaman Kur'ân-ı Kerîm'i okumayı öğrenmesi maksadıyla Hüseyin'i köy İmamına götürmüştür. Hoca burada, Amme Süresi'ni ve Duha Süresi'ni ezberlemiştir. Fakat hoca o yaşta okumayı sevmez ve sürekli zamanını oyunla geçirdiğinden okuduklarını da unuttur. Bunun üzerine dayısı onun okumayacağını düşünerek hocayı koyunları gütmeye göndermiştir. Hoca bir süre koyunları gütmeye devam etmiştir.

Daha sonra hoca, bir gün rüyada, insanların mahşerde toplandığını ve herkesin hesap sırasını beklediğini, sıra ona gelip mahkeme heyetinin huzuruna çıktığında, mahkeme başkanının onun ismini ve suçunun ne olduğunu sorduğunu, mahkeme heyetinden birisinin onun isminin Hüseyin olduğu ve okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'i unutmaktan başka bir suçunun bulunmadığını söylediğini ve mahkeme başkanının cevap olarak ona: “unuttuğunu tekrar öğrenmesi durumunda biz onu hesaba çekmeyiz.” dediğini gördüğünü ifade etmektedir. Hoca uyanınca rüyada gördüklerini düşünür. Rüyada konuşan iki şahsın Hz. Peygamber (s.a.v) ve Hz. Ali (r.a.) olduğuna inanır ve okumaya karar verir.

Bundan dolayı dayısına gidip, ona okumayı düşündüğünü anlatır. Dayısı ona inanmaz ve ona der ki “Koyunları gütmekten bıktın. Ondan dolayı okuyacağını söylüyorsun. Eski huyun hala devam etmektedir” der. Hoca bundan sonra, günde iki defa koyunları terk edip köy imamından ders almaya gider. Hoca okumak maksadıyla bir gün dayısından habersiz elbiselerini ve çantasını alıp Cizre'ye gider. Orada birçok medreseyi

¹⁶ Halil Çiçek, “Molla Hüseyin-i Küçük Hayatı ve Eserleri” Uluslar Arası Silvan Sempozyumu Silvan- 2008 (basılmamış)

dolaşır. Bazıları medreselerinde öğrencilerin çok olduğunu bazıları ise, öğrencilere verilen revâtib veya tayinlerin¹⁷ yetersiz oluşunu gerekçe göstererek hocayı kabul etmemişlerdir.

En son medresede yemek yememek ve başka birisinin odasını paylaşmak kaydıyla bir hocayla anlaşır.

Hoca bu sürede köyde dayısından aldığı parayı harcayarak geçinmiştir. Burada üç aylık zaman diliminde Kur’ân-ı Kerîm’i tekrar baştan sona hatmetmiştir. Hoca, burada okurken bulunduğu medresede Hüseyin adında başka bir öğrenci daha vardır, ikisinin birbirinden ayırt edilmesi maksadıyla hocaya küçük anlamına gelen “kiçik”¹⁸ lakabı verilmiştir..

Yine medrese eğitimine devam ederken durumunun kötü olmasından ötürü o yörede bulunan yaşlı bir kadına ücret karşılığı Kur’an okumayı öğretir. Seydası bunu öğrenince öğrencileri toplar ve onlara: “Hüseyin bu işi para karşılığı yaptığı için ona Fâki Hüseyin demeyin, Fâki Şeytan deyin!” demiştir. Seydasının bu kelimesinden ötürü, Hoca yaptığı işin yanlış olduğunu anlar ve seydasına, bu kelimeyi kullanıp kendisini yanlışla saptıktan kurtardığı için her zaman dua etmiştir.¹⁹

Daha sonra Van’ın Bahçesaray ilçesine bağlı Bidâr adında bir köye gitmiş ve köyde bulunan Şeyh Abdullah el-Bidârî adında bir âlimden ders almıştır. “Mollâ Câmî”nin “el-Fevâidu’-d-Diyâiyye”ye adlı eseri okuyuncaya kadar orada kalmıştır. Bu medresede bulunan öğrenciler derslerini okuduktan sonra yemeklerini yerler ve yatarlarmış. Molla Hüseyin yatmaz ve medresenin yakınında bulunan holik denen kulübeye gider ve çıra ateşinin ışığında dersini ezberlermiş. Bunu her gece yaparmış.

Bir gün medresede bulunan talebelerden birisi Hoca’nın yanına gelerek O’na: “buradan hemen gitmen lazım; eğer gitmezsen Seydamız ölecek.” demiş. Molla Hüseyin: “Neden?” demiş. Bunun üzerine talebe de: “Sen her akşam buraya geldiğinde seydamız oturur ve sana bakarak ağlar. Sen böyle yapmaya devam edersen Seydamız ağlamaktan ölecektir.” demiştir. Bunun üzerine Molla Hüseyin medreseden ayrılır ve buradan Siirt’e gider. Molla Halil’in (ö.?) oğlu Molla Mustafâ’dan (ö.?) ders almaya başlar.²⁰ Bir süre sonra hocası vefat eder. Bunun üzerine Molla Halil’in torunu olan Molla Hamid’in yanında eğitimine devam eder. Bu esnada “el-Fevâidu’-diyâiyye” adlı eserle ilgili hâşiyeler “Abdulğafûr”, “Siyâlkûfî” ve “Ussâm” a ait hâşiyeler ve Mantık ilmiyle ilgili “Kavlu Ahmed” adlı eserleri okur.

Hoca Siirt’ten sonra Bitlis’e gitmiş ve orada Şeyh Fethullâh el-Verkânsî’den “Şerhu’ş-Şemsiyye” ve “Muhtasarı’l-me’ânî” adlı eserleri okumuştur.

Hoca, Şeyh Fethullah el-Verkânsî’nin ölümünden sonra Silvan’a gelir ve doğu medreselerinde ders olarak okunan kitapları tamamlayıncaya kadar Müftü Molla Ahmed Hamdî’den ders almıştır. Kitaplarını tamamlayınca Molla Ahmed Hamdî’nin yanında icâzetini alıncaya kadar tahsîle devam eder.

2.2. Hocaları

Yukarıda hocanın hayatı hakkında bilgi verirken, onun hocalarından bir kısmının ismini de zikrettik. Hoca, tahsîl hayatı boyunca birçok alimden ders almıştır. Burada bütün hocaları hakkında bilgi vermek zordur; çünkü hem konunun uzamasına neden olur, hem de

¹⁷ Medreselere öğrencilerine öğün olarak verilen yemeğe revâtib veya tayin denimiştir.

¹⁸ Kiçik: Cizre’de konuşulan Kürtçede küçük anlamına gelmektedir.

¹⁹ Hoca ile ilgili bu bilgiler oğlu Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

²⁰ Çağmar, “Siirt ve Çevresindeki Medreselerde Eğitim”, Uluslar arası Siirt Seempyumu, s.672.

hepsi hakkında elimizde yeteri kadar bilgi mevcut değildir. Bundan dolayı aşağıda sadece bazıları hakkında bilgi vermekle yetineceğiz:

a. Şeyh Fethullah el-Verkânsî

On dokuzuncu yüzyılda Doğu Anadolu'da yetişen evliyâlardandır. İsmi, Fethullah'tır. Verkânsî diye de meşhur olmuştur. Babası Şeyh Mûsâ el-Mardinî'dir. Siirt'in Minar nâhiyesine bağlı Verkanis köyünde doğmuştur. Doğum târihi bilinmemektedir. 1899 (H.1317) senesinde Bitlis'te vefât etmiştir. Kabri, Bitlis vilâyet merkezindeki türbesindedir.

Fethullah-ı Verkânsî, medreseye giderek zamânın usûlüne göre ilim tahsîl etmiştir. İlimde yükseldikten sonra "Seydâ" ve "Üstâd-ı âzâm" isimleriyle meşhur olan, Nakşibendiyye yolu büyüklerinden, büyük velî Abdurrahmân Tâhî (Tâgî) hazretlerinin sohbetlerine devâm etmiştir. O'na talebe olup ilim meclislerinden ve sohbetlerinden istifâde etmiştir. Uzun seneler hizmetinde bulunup tasavvuf yolunda ilerlemiştir.

Nihâyet 1899 (H.1317) senesi Cemâziyelevvel ayının 21. Salı günü Bitlis'te vefât etmiştir. Defîn için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. İnsanlar grup grup cenâze namazını kılmışlardır. Vasiyeti üzerine evinin yanında defnedilmiştir.

Fethullah-ı Verkânsî'nin Bitlis'te bulunan türbesi sevenleri tarafından ziyaret edilmektedir. Onun Adâbu't-tarîkati'n-nakşebendiyye, ed-Durreru'n-nahviyye, Elfazu'l-Küfür ve el-Mektûbât adlı eserleri bulunmaktadır.²¹

b. Silvan Müftüsü Molla Ahmed Hamdî

M. Ahmed Hamdi (ö: 1327/1909) Osmanlı döneminde yaşamış ve Silvan'da müftülük yapmış ilim adamlarındandır. Sonraki sıralarda ele aldığımız Seyyid Abdurrahman'ın kayınpederidir. M. Hüseyin Küçük'ün hocası olup ona icazet vermiştir. Silvan müftülerinden M. Yakup ve Hazrolu M. Ali öğrencilerinden bazılarıdır. İlmî açıdan çok şöhret kazanmış bir zattır. M. Hüseyin, hocasının vefatına ebcet hesabı ile tarih düşürerek şu beyitleri yazmıştır.

تَالِيًا سَبْعَ الْمَثَانِي وَانْصَرَفَ
عَفْوًا ضَيْفًا حَلًّا فِي ذِي الْمَرْقَدِ
صَدَّ عَنِ الدُّنْيَا وَلِلْمَوْتِ اسْتَعَدَّ
إِنْ تَزُرُّ زُرَّ أَحْمَدَ الْمُفْتِي وَوَقَفَ
وَسَلَّ الْمَوْلَى إِلَهَ الْأَوْحَدِي
قُلْتُ فِي تَارِيخِ مُفْتِي مُجْتَهَدِ

“Eğer kabirleri ziyaret edeceksen Müftü Ahmed’i ziyaret et ve Fatiha suresini okuduktan sonra ayrıl. Tek ve dost olan Allah’tan, bu kabirde yatan misafirin affını iste. Müftü ve müctehid olan zatın vefatının tarihiyle ilgili dünyadan yüz çevir ve ölüme hazırlan derim”

2.3. Talebeleri

Hayatının büyük bir kısmını, medrese usûlü bir din eğitimini devam ettirerek ehliyetli alim yetiştirmeye vakfetmiştir. Hoca en az kırk yıl ders vermiştir. Hocalığının çoğunu hiçbir maaş ve karşılık olmadan sürdürmüştür. Ancak Osmanlı devleti zamanında girdiği müderrislik sınavında başarılı bulunduğundan resmi olarak müderrislik görevini devam etmiştir. Bu ise, çok az bir süredir. Molla Hüseyin Kîçik’in, şüphesiz en büyük eseri, büyük emek sarf ederek yetiştirdiği talebeleridir. Bu talebelerin içerisinde onun ilim ve irfan deryasına tam manasıyla dalıp feyzinden istifade eden ve her biri bölgenin değişik

²¹ <http://seyyahin.blogcu/2105161>

bir kesiminde zamanın şartlarına göre takdire değer hizmet veren ulema zümresidir. Ondan icâzet alarak medreseden mezun olan öğrencilerin çoğu medrese tadrîsâtına devam etmişlerdir ve çok iyi âlimler yetiştirmişlerdir. Bunların da öğrenciler aynı şekilde büyük âlimler yetiştirmişlerdir. Örneğin, Molla Hüseyin'in öğrencisi Molla Hasan Tilmîzî çok iyi bir âlim olup Molla Fahreddîn Arnasî gibi çok önemli öğrenciler yetiştirmiştir. Molla Fahreddîn de çok büyük âlimler yetiştirmiştir. Bu gün muhtemelen Molla Fahreddîn'in yüzün üzerinde öğrencisi bulunup bazıları ilmî tadrîsât vermektedir.

Molla Hüseyin Kîçik'in ilim deryasına dalıp O'nun ilmiyle meşhur olmuş talebelerden bazıları şunlardır:

a. Ahmed Haznevî (k.s.)

Son devirde Suriye'de yetişen evliyâlardandır. İsmi Ahmed'dir. Babası Hoca Murâd Efendi olup, Mardin ilinin İdil (Şırnak il olduktan sonra, Şırnak'a bağlanmıştır.) ilçesine bağlı Banihe köyündendir. Suriye'nin Kamışlı kazâsına bağlı Hızna veya Hazne köyünde doğduğu için Haznevî nisbesiyle anıldı.

Doğum târihi bilinmemektedir. 1949 (H.1369) senesi Suriye'de Kamışlı kazâsına bağlı Telma'rûf köyünde vefât etti. Kabri oradadır

Babasının İmâm-Hatîplik yaptığı Hazne köyünde dünyâyâ gelen Ahmed-i Haznevî, tahsil çağına gelince, zamânının âlimlerinden ilim öğrenmiştir. Diyarbakır'ın Silvan kazâsına gidip, o civarda meşhûr olan Müderris Molla Hüseyin Küçük Efendiden zamânın usûlüne göre okuyup tahsîlini tamamlamış ve icâzet(diploma) almıştır.

Tasavvufa karşı alâka duymuş. Nurşinli Şeyh Abdurrahmân Tâhî'nin halîfesi Hizanlı Şeyh Abdülkâdir Efendinin sohbetlerinde bulunmuştur.

İlim meclislerinde ve sohbetlerinde pek çok âlim ve tasavvuf erbabını yetiştiren Ahmed Haznevî'nin birçok kerâmetleri de görülmüştür. Ahmed Haznevî'nin talebelerine ve sevdiklerine yazdığı nasihat veren mektupları oğlu Şeyh İzzeddîn tarafından toplanmıştır.

Nusaybin Müftüsü Hasip Seven tarafından tercüme edilerek hocası Muhammed Ziyâüddîn Nurşînî hazretlerinin mektuplarıyla birlikte Mektûbât adıyla 1982 senesinde İstanbul'da bastırılmıştır.²²

b. Ahmed Meylânî

Ahmet Meylani Efendi, m.1913 yılında Diyarbakır'ın Lice ilçesinde dünyaya geldi. Şeyh Ahmet Meylani'nin torunu olan babası, zamanın tanınmış ulemasından olan Abdullah Vehbi Efendi'dir.

Lice'de resmi müderris iken katıldığı birinci cihan harbinde Muş cephesinde şehit olunca, henüz iki yaşında olan Ahmet, bu yüzden ilkokuldan sonra resmi tahsiline devam edememiştir. Memleketin muhtelif yerlerinde (yeraltına gizli yapılan tadrîsâtta) bilhassa Hazro ve Silvan'da müderris Hacı Abdulfettah ve büyük imam Mela Hüseyin Küçük Efendilerden özel mahiyette Arapça ve Farsça tahsil ederek ikmalî nusah-adet olan sırayı bitirmiştir.

1946 yılında girdiği müftülük imtihanını kazanarak, bu tarihte Lice müftülüğüne tayin edilmiştir. Daha sonra sırasıyla Çermik, Hekimhan, Mazıdağı, Nazilli müftülüklerini yapmıştır.

²² .Mehmet Çağlayan, Şark Uleması, s 90

Nazillide müftü iken, Diyanet İşleri Başkanlığınca davet edilerek merkez teşkilatında Arapça ve Osmanlıca metinlerin müsahhihi olarak görevlendirilmiştir. Ergani müftülüğünde bulunduğu sırada emekli olmuştur.

Ahmet Meylani, çevresinde Arabi ilimlerde, fıkıh, tefsir ve hadis ilimleri sahasında değerli ve güvenilir bir din adamı olarak temayüz etmiş, bu gün müftülük ve vaizlik yapan bir çok din görevlisini yetiştirmiştir.

c. Molla Zahir Tendüreki

Asıl adı Abduzzahir'dir. Babası Nimetullah bin Mir Mustafa'dır. Mir Mustafa, Malazgirt ilçesinin eşraflarındandır. Bu aile geniş arazi sahibi, zengin ve altınları da çoktu. Abduzzahir, Muş iline bağlı Malazgirt ilçesinin Kanikork köyünde 1882 yılında dünyaya gelmiştir. Altı yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlamıştır. Aynı senede Kur'an'ı hatim etmiştir. Hocası, Abduzzahir'in zeka ve kabiliyetine hayranmış, ve sürekli olarak onu takdir edermiş.

Küçük Abduzzahir, yöresinin usulüne göre yedi yaşında iken, fıkıh ilminden Gayetül İhtisar'ı okumuş ve birçok yerlerini ezberlemiştir. İlim tahsili için on bir yaşında iken, ailedeki huzur ve rahatı terk ederek evden ayrılmıştır.

Nerede ilim ve alim bulur veya varlığını işitirse hemen oraya koşar ve bulduğu alimin dizi önüne çöker ve okumaya başlarmış. İlme öylesine susamıştı ki, içtikçe içesi geliyor ve bir pınardan ötekine koşuyormuş. O ilmin tadını almıştı artık doymak bilmiyordu.

Abduzzahir, bu şevk ve ihtirasla ilim okumaya devam ederken, Diyarbakır iline bağlı Silvan ilçesinde zamanın en meşhur alimi Molla Hüseyin Küçük'ün orada bulunduğunu işitmiş. Yaşı on sekiz olmasına rağmen Silvan'a giderek o bereketli pınardan kana kana içmeye başlamıştır. Burada uzun bir zaman kaldıktan sonra ayrılmıştır. Bitlis iline bağlı Nurşin (şimdiki Güroymak ilçesi)'ne gelmiştir.

Abdüzahir hakkında hocası Molla Hüseyin'den sorulduğunda, hocası gayet kısa ve öz olan şu ifadeleri söylemiştir: "O, bende bulunan bütün ilimleri aldı."

Abduzzahir, Nurşin'de şeyh Muhammed Ziyaüddin hazretlerinin yanında okumuş ve icazetini de ondan almıştır.

Üstad Abduzzahir, 1966 miladi senesinin Ramazan ayının 29. günü Cuma günü öğle namazına yakın bir zamanda oruçlu olarak vefat etmiştir. Sekerat anında ağzına su verilmek istenince gözlerini açarak izin vermemiş ve şöyle demiştir: "Orucumu bozmayın, ben Rabbimin huzuruna oruçlu olarak gitmek istiyorum." Merhumun mezarı Muş ilinin Malazgirt ilçesine bağlı Tendürek Köyü'ndedir. Talebeleri ve Müslümanlar tarafından daima ziyaret edilmektedir.²³

Molla Hüseyin Küçük'ün, ömrü boyunca yetiştirdiği diğer öğrencileri şunlardır:

d. Molla Hasan-ı Tilmizî

e. Molla Abdullah Koğî

f. Seyday-ı Hacı Fettah

g. Molla Abdurrahman el-Hadravî

²³ . Mehmet Çağlayan, Şark Uleması, s 298

- h. Seyyid Abdurrahman el-İs‘irdî
- ı. Şeyh Muhammed Bizvânî
- j. Molla İbrâhîm et-Tanîrî
- k. Abdulkadir Efendî
- l. Şeyh Abdurrahman Arbûyi
- m. Ali Arslan (yazar)
- n. Seyyid Ali Findikî
- o. Abdurrahman Efe
- ö. Silvan kadısı Hanili Abdulkadir Efendî²⁴

2.4. Eserleri

Molla Hüseyin Küçük, yetiştirdiği nadide talebelerin yanında, birçok konuda eser telif etmeyi de ihmal etmemiştir. Osmanlı Sicilli ahval defterindeki bilgilere göre, hoca Rislei Ebû bekriye şerh ve diğer birçok kitaba şerh yazdığını söylemektedir. Hocanın bu ifadesine göre, birçok şerhi bulunmaktadır. Ancak şimdi elimizde onun sadece iki şerhi mevcuttur. Muhtemelen diğerleri muhafaza edilmediği için kayp olmuştur. Sözüünü ettiğimiz kaynakta hoca Kürdçe, Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde okur yazar olduğunu ifade etmektedir. Bu da hocanın birden fazla dilde eser yazabilen bir âlim olduğunu göstermektedir.

Bu eserlerinden bazıları şunlardır:

a. el-Kavlu'l-Mevsûk

Bu eserin tam ismi; “*el-Kavlu'l-mevsûk fî cevâbi tenkidâtı mufti çermûk*”tir. Bu eser toplam 92 sayfadan oluşmaktadır. Ayrıca eserin sonunda esere ait 12 sayfalık bir bölüm daha mevcuttur. Bu risalenin tamamı, Molla Hüseyin Küçük’ün, çağdaşı olan Çermik müftüsünün tasavvufun can alıcı noktaları olan tevessül ve rabita gibi hususlarla ilgili yazmış olduğu eleştirilere vermiş olduğu cevaplardır. Hatta O, müftüye kendi üslubuna denk bir üslupla cevap vermeye çalıştığı için müftünün nazım halinde ileri sürdükleri iddialarına Molla Hüseyin de manzum kelamla cevap vermektedir.

Müftünün tevessülün reddine dair 8 beytine 13 beyitle cevap vermektedir.²⁵ Kabul etmek gerekir ki orta boy sayfalardan oluşan bu kitap tasavvuf çevreleri açısından söz konusu çevrelerin savunmasında büyük sıkıntı çektikleri rabita, tevessül ve istiğase konularında önemli ve ciddi bir kaynaktır.

Kitapta Molla Hüseyin ilmî bir üslup takip ederek savunduğu veya ileri sürdüğü hususları -varsa- ayet, hadis ve selef alimlerin konuyla alakalı görüşleri desteklemektedir. Tabiatıyla bu kitap önemli bir ölçüde ciddiyet kazandırmaktadır.²⁶

b. Şerhu'l-Verdeti'n-Naddâre fi'l-Mecâzî ve'l-İsti‘âre

Molla Hüseyin Küçük’ün yazdığı bu eser, isminden de anlaşılacağı üzere “el-Verdeti'n-naddâre” adlı eserin şerhidir. Bu eser, mahtût olup 88 sayfadan oluşmaktadır.

²⁴ Öğrencileri hakkındaki bu bilgiler, Seyda'nın oğlu Molla Mehdi ile yapılan röportajdan alınmıştır.

²⁵ Bkz . a. g. e., s. 43-45.

²⁶ Halil Çiçek, “*Molla Hüseyin-i Küçük Hayatı ve Eserleri*” Uluslar Arası Silvan Sempozyumu Silvan- 2008 (basılmamış)

Belâgat ilminin konularından olan teşbîh, isti'âre ve kinaye hakkında kısa ve öz bilgiler verilmektedir. Elimizdeki yazma nüshada bu şerhle ilgili herhangi bir isim bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu kitap için “Şerhu'l verdeti'n-naddâre” tamlaması kullanılmayı tercih ettik.

Molla Hüseyin; kitabın girişinde besmele, salât ile selamdan sonra şunları söylemektedir: “Minnet sahibi ve cömert olan efendinin kulu olan ve mağfiretinde boğulan Hüseyin b. Abdillâh b. Ali ed-Deştedahlî (Allah apaçık fazlıyla onlara ihsan da bulunsun) der ki: dostlardan bazı öğrenciler, özellikle nesep itibariyle şerefli zeka ve terbiyeyle kuşatılmıştır. Seyyid Abdurrahman, gençliğin ilk yıllarından bir kısmını Risâletü'l-Bekriyye olan ve halk arasında dolaşan kitabın anlaşılması için bazı metinleri yazmamı ısrar ettiklerinde ben onlara açık bir şekilde bu işi yapacağıma söz verdim...”

c. Fethu'l-Celil

Bu kitap, Molla Hüseyin Küçük tarafından telif edilmiştir. Kitabın tam ismi, “Fethu'l-Celil 'alâ ma'fuvvât” tır. Kitap, 127 sayfadan oluşmakta ve 1973'te İstanbul'da basılmıştır. Molla Halil es-Siirdi'nin Mafuvvat adlı eserinin şerhidir. Molla Halil, Ma'fuvvât'ta, kıyasa göre yasak olması beklenen şeylerin, şeran kabul edilebilen bir durumdan dolayı caiz görülen durumları 38 madde halinde anlatmaktadır. Molla Hüseyin kitabında, Molla Halil'in Ma'fuvvât'da yazmış olduğu bu 38 maddeyi kelime kelime şerh etmiştir. Hoca, şerhinde şöyle bir yöntem izlemektedir: Molla Halil'in ibarelerinde geçen lügavî kelimelerin zabtını/okunuş biçimini, varsa farklı versiyonlarını,²⁷ kitapta geçen kelimelerin lügat/sözlük anlamlarını verir. Molla Hüseyin bizim kadim kitabiyatımızda var olan ve israiliyata daha yakın olan hikayeleri vermekten kaçınmamaktadır. Karınca ve Hz. Süleyman'la ve diğer hayvanlarla ilgili naklettiği hikayeler²⁸ bu kabildendir.²⁹ Üstad, bu eserinde, Şafii Mezhebi'nin kaynaklarından olan “el-Ümm” ve “Mecmu' ”dan da faydalanmıştır. Ayrıca şerhi yaparken ayet ve hadislerle başvurması, Molla Hüseyin'in fıkha ne kadar vâkıf olduğunu göstermektedir. Bu özelliklerinden ötürü kitap Şafii hocalar tarafından çokça tutulmaktadır.

Molla Hüseyin, önsözde bu eseri şu şekilde tanıtmaktadır: “...Bu, üstad Mevlana Molla Halil es-Siirdi'nin Mafuvvat adlı eserine yazdığım kitaptır. Allah onu Gufranı ile kuşatsın. Bu kitap, Molla Halil'in Mafuvvatın şerhi olup, ismini Fethul Celil olarak adlandırdım.

Kardeşlerimden ricam, buna kabul gözüyle bakmalarıdır. Allah'tan isteğim bunun acilen fayda vermesi ve beni ahirette sevabından mahrum bırakmamasıdır.

Bismillahirrahmanirrahim.....”

Kitabın son sayfasına baktığımız zaman bu kitabın, Pazartesi saat 8 de

h.28 Sefer 1393, r.20 Adar 1389, m.2 Nisan 1973 tarihinde tamamlandığı görülmektedir.

d. Usûl'ul –verakat

e. Bazı fetvalar

f. Bazı beyitler

²⁷ Bkz. Molla Hüseyin Kiçik, **Fethulcelil Şerhu Ma'fuvvati Molla Halil**, İstanbul 1973, s. 56.

²⁸ Bkz. a. g. e., s. 80- 83.

²⁹ Halil Çiçek, “Molla Hüseyin-i Kiçik Hayatı ve Eserleri” Uluslar Arası Silvan Sempozyumu Silvan- 2008 (basılmamış)

2.5. Tasavvufi Kişiliği

Doğudaki hocaların çoğu gibi Molla Hüseyin, ilme ilgi gösterdiği gibi tasavvufa da ilgi göstermiştir. Onun bazı hocalara yazdığı mektuplar ve onlara yapmış olduğu şiddetli uyarılar onun tasavvuf konusunda çok titiz olduğunu göstermiştir. Ayrıca Çermik müftüsüne yazdığı reddiyenin mukaddimesinde de onun tasavvuf hakkındaki düşüncesi net anlaşılmaktadır.³⁰ Zaten bu risalenin tamamı, kendi çağdaşı olan Çermik müftüsünün tasavvufun can alıcı noktaları olan tevessül ve rabita gibi hususlarla ilgili yazmış olduğu eleştirilere bir cevaptır.

Molla Hüseyin, tasavvufta evvela **Şeyh Abdulkadir Hezani**'ye intisap eder. Onun vefatından sonra da Norşin'e gider ve **Şeyh Diyaeddin/Hazret**'e intisap eder. Hazret'ten sonra da kimseye gitmez. Hazret onun ilmî kişiliğinin önde olduğunu bildiği için ona "Ben sana fazla evrad vermem; sen ilim ve tedrisatla meşgul ol" demiştir. Onun Hazret hakkında yazdığı 23 beyitlik/46 mısralık Arapça kaside şeyhine karşı olan bağlılığını ve sevgisini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Örneğin kasidesinin bir yerinde şunları dile getirmektedir:

ولقد تناهت في المزايا كلها * وتميزت فضلا عن الأختيار
من في الزمان مثله لا يوجد * في جملة الآفاق والأمصار
فالزم زيارته تنل ما تبتغي * في الدين والدنيا من الأوطار

Türkçesi: 1- O bütün meziyetlerde son noktaya varmıştı.

2- O fazilette iyilerden de ayrıydı

3- O öyle bir kimsedir ki, onun gibileri bulunmaz

4- Bütün ufuklarda ve şehirlerde

5- Sen onu daima ziyaret et aradığına kavuşursun

6- Din ve dünyadaki ihtiyaçlarına

Ayrıca hoca hacca giderken Beyrut'ta mutasavvıf ve âlim olan Yusûf en-Nebhânî ile de görüşmüş ondan ilmî ve tasavvûfî icazet almıştır. Hocanın kendisinden tasavvufî icazet aldığı diğer bir şahıs İtalyanların Libya'yı işgal etmesinden sonra Diyarbakır'a gelen Senûsî Şeyhi'dir. Hoca Diyarbakır'da onu ziyaret etmiş ve ondan tasavvufî icazet almıştır. Hoca birçok Şeyh'ten tarikat izni almasına rağmen mürit toplamamıştır. Onun insanlarla münasebeti ilmi bir çerçevede olmuştur. Molla Hüseyin'in kendilerine bağlı olduğu şeyhleri olduğu gibi, öğrencileri arasında da Şeyh olanlar bulunmaktadır. Örneğin, Suriye'de bulunan Şeyh Ahmed-ı Haznevî, Silvanlı Şeyh Muhammed Bızvânî ve Seyyid Ali Findikî

Hocanın tasavvufî yönü genelde tasavvufu kendi hayatında yerine getirmek şeklinde olmuştur. Nitekim dünyaya aldırış etmeyip zahidane bir hayat yaşaması ifade ettiğimizin bir kanıtıdır. Dünyaya karşı o kadar lakayd idi ki, paraları bile tanımaz ve yanında

³⁰ Bkz. Molla Hüseyin Kiçik, *el-Kavlu'l-Mevsuk fi Cevabi Tenkidati Müfti Cermuk*, ofset, baskı yeri yok, trz. s. 2-3.

taşımazdı. O gençliğinde bile sabahtan itibaren medreseye gelir; yatsı namazına kadar medresede öğrenciler arasında kalırmış.

Yemeğini evden getirir; öğrencilerle birlikte yemiş. Bütün hayatı boyunca İslam'ın hükümlerine ve emirlerine azami derecede dikkat edermiş. Öyle ki ezan Türkçeleştirildiği dönemde Cuma günü bile camiye gitmez olmuş. İlçe Kaymakamı hocayla görüşmek istemiş, ama kaymakam farz ibadetlerini yerine getirmediğinden hoca görüşmek istememiştir. O Türkiye'de çok sıkıntı olduğu dönemlerde bile duruşunu bozmamış ve kendisinden İslâma uymayan durumlarda biraz müsamahakar olması istendiğinde “Allah bizi korur!” dermiş ve bildiği gibi devam edermiş.

Bir keresinde ilçe müftüsü hocanın oğlunu çağırarak bu sene hükümetin işi sıkı tuttuğunu ve bu sene hocanın cami hüccesinde öğrenci tutmamasının gerektiğini söylemiştir. Oğul da müftünün bu isteğini Hoca'ya aktarmıştır. Bunu üzerine Hoca öfkelenmiş: “Hayır! Vallahi ben öğrencisiz dayanmam” demiştir ve öğrencileri o sene her zamankinden daha fazla olmuştur.

Bu olay Hocanın ilim öğretmeye ve öğrenci yetiştirmeye ne kadar hırslı olduğunu göstermiştir. Zaten O, ömrünün büyük bir bölümünü o yolda harcamıştır. Vefatına kadar sabah namazıyla medreseye gidip, yatsıya kadar orada öğrenciler arasında zamanını geçirmesi de bunun somut göstergesidir.³¹

2.6. Şair Kişiliği

Molla Hüseyin, tadrîsatiyla ve verdiği fetvalar ve eserlerle bilinen bir âlimdir. Birçok ilimde büyük birikim sahip olan Molla Hüseyin aynı zamanda söylediği bazı şiirlerden onun şiir söylemeye melekeseine sahip birisi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Molla Hüseyin hoca bu melekeseine rağmen şiir fazla söylememiştir. Bizim onun şiirlerinden ve hayat tarzından anladığımız kadarıyla ona göre, şiir hayırlı bir şeyi ifade ediyorsa, gereklidir. Bundan dolayı olacak ki söylediği şiirler ilmî bir meseleyi açıklamakla ya da bir hocasını, şeyhini övmekle veya öğrencisini irşat etmekle ilgili olduğunu görmekteyiz. Tespit edebildiğimiz kadarıyla öncelikle “el-Kavlü'l-mevsûk” adlı kitabında önemli sayıda beyitleri bulunmaktadır. O söz konusu eserde meseleleri değerlendirirken genelde önce anlattığı konuyu bir veya iki beyitle edebî bir dil şiir şeklinde ifade etmektedir. Daha sonra ise, onu nesir olarak açıklamaktadır. Ayrıca hocası ve Silvan müftüsü olan Ahmed Hamdî, Şeyhi Hazret, Öğrencisi Şeyh Muhammed Bizvânî hakkında şiir söylemiştir. Şiiri incelendiğinde hocanın şiirinde içerik dinî bir konu hakkında bilgi vermek veya kendisinden bahsettiği şahsın güzel vasıfları zikretmek şeklindedir olduğu görülmektedir. Anlamda abartı veya inanmadığı bir durum bulunmamaktadır. Lafız itibari ile ise, kullanılan kelime ve cümleler anlaşılır, kulağa hoş dile kolay geldiğinden dolayı dili akıcı olup zaman zaman edebî sanatlarla süslenmiştir.³²

إِنْ كُنْتَ مُرْتَادًا رِضَاءَ الْبَارِ
وَهِيَ؟ الضِّيَاءُ لِلْقَلْبِ وَالْأَبْصَارِ
سَبَقَتْ إِلَى الْغَايَاتِ فِي الْمَضْمَارِ
بِحُلِيِّ الْعُلَى وَبَدَائِعِ الْأَسْرَارِ

يَا زَائِرًا زُرْ مَشْهَدَ الْأَخْيَارِ
زُرْ حَضْرَةَ حَوَاتِ الْمَقْفَرِ وَالْمُنَى
أَعْظَمُ بِهَا مِنْ حَضْرَةِ ???
نَالَتْ مِنَ الْإِرْشَادِ حَظًّا وَاحْتَلَى

³¹ Halil Çiçek, “Molla Hüseyin-i Kîçik Hayatı ve Eserleri” Uluslar Arası Silvan Sempozyumu Silvan- 2008 (basılmamış)

³² Yazdığımız beyitleri bir kısmı eksiktir. Nedeni ise, bu beyitlerin yazılı olduğu elimizdeki sayfalarda bazı yerler eksik yazılmış veya hiç okunamıyor.

وَجَمَالِهَا وَبِرَاعَةٍ وَوَقَارٍ
طَابَتْ أَرْوَمُهَا عَنِ الْأَقْدَارِ
أَنْوَارُهَا فِي سَائِرِ الْأَفْطَارِ
جَرَحَتْ عَلَى الْأَجْسَامِ بِالْإِدْبَارِ
وَتَمَيَّزَتْ فَضْلاً عَنِ الْأَخْيَارِ
فِي جُمَّةِ الْآفَاقِ وَالْأَمْصَارِ
فِي الدِّينِ وَالدُّنْيَا مِنَ الْاَوْطَارِ
تَشْفَى الْقَلْبَ عَنِ الْأَكْدَارِ
قَيْدِ الْحَيَاةِ فِي مَدَى الْأَدْوَارِ
فَقَدْ أَذْنَبْتُ فِي ذِكْرَاهُ بِالْإِيثَارِ
فَالْكُلُّ يَهْوَاهُ لِذِي الْأَبْصَارِ
أَحْي؟ بِهِ رُوحِي لَدَى التَّنْذَارِ

فِي بُقْعَةٍ مُلِنَتْ مِنَ الْأَنْوَارِ
يَنْجُو بِكُمْ عَنْ شَنْمَةِ الْأَوْزَارِ
نَعْمَ الشَّفِيعِ نُخْرَتِي وَفَخَارِي
مِنْ كَأْسِكُمْ يَامَعْرَدَ الْأَعْصَارِ
؟؟؟؟
أَنْتَ الْمَفْرَجُ خَالِقَ الْأَقْدَارِ
مَا قَدْ جَنَى فِي سَالِفِ ؟؟؟
وَأِذَا أَتَى مُتَزَوِّدَ لِمَمَاتِهِ ؟؟؟
خَيْرِ الْأَنَامِ وَآلِهِ الْأَطْهَارِ
مَا عَسَتْ الطَّيْرُ عَلَى الْأَشْجَارِ
أَوْ مَا دَعَا الدَّاعُونَ بِاَلْأَسْحَارِ
يَا زَائِرًا زُرْ مَشْهَدَ الْأَخْيَارِ

شَهِدَتْ لَهَا أَعْدَائُهَا؟ بِكَمَالِهَا
كُمَلْتُ لَهَا الْأَخْلَاقُ ثُمَّ تَزَاوَمْتُ
أَبَدْتُ لِأَعَاشِقِهَا الْجَمَالَ فَأَشْرَقْتُ
رَحَلْتُ بِأَرْوَاحِ الْأَحِبَّةِ بَعْدَمَا
وَلَقَدْ تَنَاهَتْ فِي الْمَزَايَا كُلِّهَا
مَنْ فِي الزَّمَانِ مِثْلُهُ لَا يُوجَدُ
فَالزَّمْ زِيَارَتَهَا مِثْلَ مَا تَبْتَغِي
خُذْ قَبْضَةً مِنْ قَبْرِهَا وَامْسَحْ بِهَا
لَا أَبْتَغِي بَدَلًا بِهَا مَا عَسَنْتُ فِي
إِنْ كُنْتُ أَوْثِرُ غَيْرَهَا يَوْمًا
أَعْذِرْنِي فِي حُبِّ الْحَبِيبِ عَادِلِي
لَا زِلْتُ أَذْكَرُ حُسْنَكُمْ يَا مُنِيَّتِي

يَا حَضْرَةَ حَضَرَ الْمَلَائِكَةَ حَوْلَهَا
أَنْظُرْ إِلَى الرَّائِي حُسَيْنِ عَلَيْهِ
وَتَشْفَعُ لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكُمْ
يَا لِيْتِهَامِينَ شُرْبَةَ أَرُوى بِهَا
كَمْ أَشْتَكِي بِفِرَاقِكُمْ يَا سَادَتِي
فَرِّجْ عَنِ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ الْهِنَا
وَآمِنْ عَلَيْهِ بِتَوْبَةٍ تَمْحُو بِهَا
صَلَّى إِلَهَ عَلَى الْبَشِيرِ مُحَمَّدَ
وَالتَّابِعِينَ أَوْتَابِعِيهِمْ بِالتَّقَى
أَوْحَنَّ دُو شَوْقٍ إِلَى نَيْلِ الْمُنَى
وَالْمَرْحَلَ أَطْرَحُهُ يَكُنْ تَارِيخُهُ

SONUÇ

Hayatı, düşünceleri ve eğitim metodu hakkında yazılı bir belge bulunmayan bir şahsı araştırmanın zorluğu yadsınamayacak bir gerçektir. Bütün bu zorluklara rağmen Allah'ın da izni ile elle tutulur bazı olgulara ulaşmaya nâil olduk. Molla Hüseyin Cizre'de doğmuş, okuma çağına gelince her Müslüman çocuk gibi Kur'an-Kerim ve temel dinî bilgiler öğrenmiştir. Ancak onun hayatından öğrendiğimiz kadarıyla o, başkalarından farklı olarak Kur'an-ı Kerim'i köyünde veya evinde değil de medresede öğrenmiştir. Ondandır yetim v fakir olmasına rağmen ilim öğrenmekten vaz geçmemiştir. Aksine büyük bir azimle başta

Cizre olmak üzere Bahçesaray (Müks), Bitlis, Siirt ve Silvan'da eğitimini sürdürmüştür. Eğitimini Silvan'da tamamlamıştır. Hoca iyi biri âlim olduğundan Silvan'daki zenginler, hocaya yardım ederek onu Silvân'da ders vermesini istemiştir. O da oraya yerleşip yüzlerce öğrenci yetiştirmiştir. Öğrenciler arasında çok meşhur hocalar çıkmıştır. Onlar da hocaları gibi âlim olmazsalar bile, akranlarından daha önde olmuşlar ve çok öğrenciler yetiştirmişler. Bu nedenle Molla Hüseyin ve talebelerinin Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki medreselere büyük bir ilmi katkıları olmuştur.

Molla Hüseyin Küçük'ün öğrencileri dışında fetvaları, bazı beyitleri ve bazı kitapları da önemli eserlerindedir. Fetvaları kitap haline getirilmemiş genelde bir ihtiyaca binaen yazılmış ancak muhafaza edilmediğinden çoğu kayp olmuştur. Molla Hüseyin'in şiir kabiliyeti olmasına rağmen çok az şiir söylemiştir. Yazdığı kitaplar ise, dört tanedir. İsimleri aşağıda zikredilmektedir.

1-el-Kavlu'l-Mevsûk, 2. Şerhu'l-Verdeti'n-Naddâre fi'l-Mecâzî ve'l-İsti'âre, 3. Fethu'l-Celîl, 4. Usûl'ul -verekât

Zamanımızda birçok alimimiz hakkında yeteri kadar araştırma yapılmamaktadır. Bu da onların tarih dilimi içerisinde unutulmalarına neden olmaktadır. Şüphesiz ki bu unutulma sadece insanlar nezdinde olmakta, Allah nezdinde ise baki kalmaya devam etmektedir. Ancak ilme, İslama bu kadar hizmeti dokunmuş insanların olması ve onların bilinmesi bu yola girenlere veya girmek isteyenlere ilham kaynağı olmaktadır. Bu işin yapılabildiğini herkese ispatlamak amacıyla bu nadide insanların hayatlarının, çektikleri zorlukların araştırılıp kaleme alınması gerektiğine inanmaktayız.

Molla Hüseyin'in kendi döneminde vermiş olduğu fetvaları bölgemizde kabul görmüştür. Hatta ünü Mısır'a kadar yayılmıştır. Birçok konuda, Molla Hüseyin'in vermiş olduğu fetvalar kullanılmıştır. Bu tür alimlerin halk arasında daha iyi tanınması için onlarla ilgili derinlemesine araştırma yapılması gereklidir.

KAYNAKLAR

1. **Bozkurt, Nebi, “Medrese” DİA İstanbul-2003, XXVIII, 324.**
2. **Çağlayan, Mehmet, Şark Uleması, Çağlayan yay. İst. 1996**
3. **Çağmar, M. Edip, Dicle Üniv. İlahiyat fak. Uluslararası Siirt Sempozyumu, Siirt ve Çevresindeki Medreselerde Eğitim**
- 4 **Çiçek, M. Halil, Uluslararası Silvan Sempozyumu, Molla Hüseyin-i Kîçik Hayatı ve Eserleri**
5. **Eroğlu, M. Şerif, Bütün Yönleriyle Arapkendî, Kent Yay.İst. 2004.**
6. **Kîçik, Molla Hüseyin, el-Kavlu'l-Mevsuk fi Cevabi Tenkidati Müfti Cermuk, ofset, baskı yeri yok, trz.**
7. **Kîçik, Molla Hüseyin, Fethulcelil Şerhu Ma'fuvvati Molla Halil, İstanbul 1973.**
8. **Kîçik, Molla Hüseyin, Şerhu Ebu Bekir fil'-İstiare, el yazma M. Halil Çiçek kitaplığı.**
9. **Korkusuz, Şefik, Arşiv Belgelerinde Son Devir Diyarbekir Uleması, İstanbul 1996**
10. **Seydanın oğlu Molla Mehdi ve Torunu Hüseyin KÜÇÜK ile yapılan röportaj**